

БИБЛИОГРАФИЯ

1. SHAUGHNESSY, A. *How to be a graphic designer without losing your soul*. Laurence King Publishing, USA, 2015. ISBN 978-5-496-00854-9.
2. КЛЕБЕР, Ф. *Профессия Дизайнер. 10 шагов на пути к успеху*. Рипол Классик, Москва, 2016. ISBN 978-5-386-09337-2.
3. УИЛЬЯМС, Р. *Дизайн – книга для недизайнеров, 4-е издание*. Питер, Санкт-Петербург, 2017. ISBN 978-5-496-01804-3.
4. УЭЙНШЕНК, С. *100 новых главных принципов дизайна, как удержать внимание*. Питер, Санкт-Петербург, 2016. ISBN 978-5-496-02239-2.

Surse Web:

Материал из Википедии — свободной энциклопедии. Определение слова.

<https://ru.wikipedia.org/wiki/Бриф> (vizitat 15.03.2020).

SUBSTRATUL SIMBOLIC AL ORNAMENTICII ȘI DECORULUI LOCUINȚEI TRADIȚIONALE MOLDOVENEȘTI

SYMBOLIC SUBSTRATE OF ORNAMENTATION AND DECORATION OF MOLDOVAN TRADITIONAL DWELLINGS

Vitalie Malcoci, dr., conf. univ.,

Institutul Patrimoniului Cultural

Vitalie Malcoci, PhD associate professor

The Institute of Cultural Heritage

<https://orcid.org/0000-0001-5528-4723>

CZU 72.04.016(478)

Abstract

Rustic architecture, with all its components, plays the most important role in the life of villagers, and remains the most admirable and significant field of Moldovan popular art. This intimate space contains many symbolic connotations, where the decor and architectural ornament, remarkable by the image of its motives, are the key to interpreting and understanding the world that the Romanian peasant has lived through over the centuries. Reconstitution of the symbolic meaning of the decor and its shape will allow understanding the local archaic conception about life, about the aesthetic vision of the peasant and the characteristics of popular artistic creation.

Key-words: décor, ornament, symbol, shape, semantics, popular architecture.

Arhitectura țărănească, cu toate componentele sale, joacă cel mai important rol în viața sătenilor, rămânând cel mai admirabil și semnificativ domeniu ale artei populare. Acest spațiu intim, conține o mulțime de conotații simbolice, unde decorul arhitectural, remarcabil prin imaginea motivelor sale, constituie cheia interpretării și înțelegerii lumii pe care țăranul o trăiește de-a lungul secolelor. Reconstituirea semnificației simbolice a decorului și a formei acestuia va permite înțelegerea concepției arhaice autohtone despre viață, despre viziunea estetică a țăranului și trăsăturile caracteristice ale creației artistice populare.

Neglijarea substratului simbolic al locuinței tradiționale a condiționat clasificarea ei doar sferei culturii materiale, sfera spirituală fiind omisă în întregime. Din aceste considerente este necesară reconstituirea substratului simbolic al casei cu toate conotațiile ce o determină.

Cele mai esențiale forme arhitecturale ale casei țărănești implică niște micro sisteme culturale ce au fost cifrate în semne și simboluri, care constituie repertoriul motivelor ornamentale. Acestea îndeplinesc rolul de mesageri ideatici transmițând și explicând sensul existenței, creând o imagine complexă despre universul spiritual al țăranului. Astfel, poporul

roman, pe parcursul întregului proces de constituire culturală a format un imens substrat de structuri mitofolclorice care constituie fondul de bază al folclorului plastic.

Cele mai semnificative și cel mai des folosite elemente de decor și ornamentație țin de cultul solar. „Viața în întregime, cu tot ce se naște, crește și se înmulțește, moare și putrezește, depinde de soarele considerat de popor, până spre începutul sec. XX, sfânt, adevărat zeu, la care adesea oamenii se închinău. Cultul soarelui este atestat arheologic în spațiul carpato-ponto-danubian încă din neolitic” [1, p. 38]. Până în prezent cultura populară românească păstrează o mulțime de reminiscențe ale cultului solar, reminiscențe care pot fi ușor identificate în plastica țărănească, folclor și obiceiuri.

Pornind de la structura morfologică și de la conținutul semantic, motivele solare sunt reprezentate atât ca motive simple care constituie simbolurile ideogramice, cât și ca motive asamblate sau complexe. Discursul nostru se referă doar la primul grup de simboluri, care este cel mai arhaic substrat al fondului lor iconografic – ideogramele solare în formă de *cruce grecească* (+); în formă de S și soarele în varianta *Roata lui Jupiter* (Ж).

Varianta în formă de cruce grecească, își trage originile din străvechiul cult solar al *taurului ceresc*. Acest simbol este întâlnit în asociere cu pomul vieții, păsările solare sau alte reprezentări de origine cosmogonică (fig. 2). În context semantic, soarele sau taurul ceresc se manifestă ca divinitate germinală și ca simbol al supremației cosmocrate. Varianta, sub formă de cruce grecească, exercită funcția atât ca forță germinativă, cât și ca forță binefăcătoare și ocrotitoare a ambientului.

Reprezentarea imaginii soarelui în formă de S este o altă interpretare cunoscută atât în arta tradițională a popoarelor lumii, cât și în cultura tradițională românească. Este vorba de semnul *supremei suveranități cosmocrate și cosmogonice*. Astfel, În acest sens, astrul suveran reprezintă conceptul predestinației Cosmosului și al Universului întreg. S-ul apare la streășina caselor de locuit în partea superioară a stâlpilor prispei sau pe frontoanele caselor, fiind deseori asociat pomului vieții (fig. 1).



Fig. 1. Fronton, or. Comrat.



Fig. 2. Bold de fronton, s. Strășeni. Foto M. Livșiț.

Popularizare mai mare cunoaște ideograma soarelui în varianta roata lui Jupiter (Ж). Dăinuirea acestui simbol poate fi observată pe parcursul întregii istorii a omenirii. Acest semn solar este o reminiscență a ideogramei greco-romane a zeului solar Apollo Apotropaos. Ideogramele solare, S-ul și roata lui Jupiter îndeplineau doar funcții apotropaice, deci de apărare. Nu în zădar, în arhitectura populară, începând cu stâlpii și porțile de intrare, continuând cu prispa, colonetele și capitellurile lor și terminând cu streășina, frontonul și coama casei, toate sunt împodobite cu simbolurile ideogramelor sus numite. Acestea stăteau de strajă la intrarea porților din ogradă și cea a casei de locuit.

O categorie universal de imagini, care țin de cultul solar și în care sunt cifrate multiple conotații simbolice este *rozeta*. Semantica rozetei este atribuită grupului imaginilor simbolice solare din care derivă o mulțime de însemne, printre care principale sunt: *cercul*, *roata* și *spirala*. Acest simbol complex, cu semnificații polisemantice, legat de sistemul conceptual heliocentrist al Universului și de regimul ciclic al Soarelui, ca obiect cosmic, are implicații directe în ce privește fenomenele naturii legate de activitatea acestui corp divinizat de nivel cosmic.

Din totalitatea riturilor, obiceiurilor, datinilor și manifestărilor mito-folclorice ce țin de cultul solar (măsurarea timpului, periodicitatea anotimpurilor a zilei și nopții, bioritmurile, hora etc.) putem susține cu certitudine că, la baza lor se află configurația cercului, unde întrezărim imaginea rozetei ca simbol formulat iconografic al Realității absolute, al vieții intuite ca totalitate.

Rozeta, cu atâtea conotații simbolice, întruchipează în sine valorile sacre ale macro- și microcosmosului. Imaginea este sporită prin nenumărate valențe, este un centru de energie cosmică. Era suficient contactul direct cu această reprezentare, pentru ca prin ea omul să fie integrat într-o unitate cosmică. Prin intermediul imaginii rozetei se crează legătura dintre cer și pământ generată de fluxul și refluxul energiei cosmice.

Un concept destul de semnificativ ce ține de forțele germinale ale vieții, este *Pomul vieții*. Arborele vieții era conceptul oglindirii miraculoaselor forțe germinale ale vieții reflectate prin energia forțelor naturii, era simbol al vieții și fecundității, prototip al tuturor plantelor miraculoase care învie morții, vindecă bolile, redau tinerețea etc., fiind cunoscut în mitologia majorității popoarelor.

Ca imagine plastică, pomul vieții se întâlnește în trei tipare plastice fundamentale: tiparul *elenistic al Kantharosului*, al arborelui vieții *Iranian* și tiparul autohton al pomului vieții sub formă de *brad* (traco-dacic).

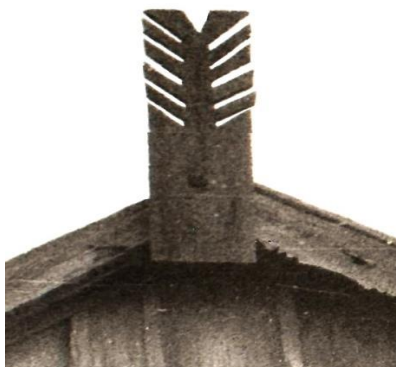


Fig. 3. Bold de fronton, s. Chircăieștii Noi (Căușeni).



Fig. 4. Pomul vieții pe acoperișul unei case din s. Lozova (Strășeni).

Primul reprezintă un butuc de viță de vie în care stau două păsări și ciugulesc. Uneori la baza vasului stau două animale sau păsări ce păzesc pomul. Al doilea tipar plastic este figurat ca un copac cu coroană, rădăcina căruia este îngroșată ca un triunghi, bi- sau trifurcată, sau uneori cu un gol la rădăcină simbolizând izvorul vieții. Copacul este păzit lateral de păsări, animale sau în cazuri foarte rare de figuri antropomorfe. În cultura tradițională românească imaginea pomului vieții sub formă de brad poate fi întâlnită sub formă de brăduț sau ram de brad.

Toate cele trei categorii genealogice ale pomului vieții s-au înrădăcinat adânc și în cultura spațiului basarabean. În decorul arhitectural al artei populare tipurile sus-menționate se întâlnesc, sau în anumite cazuri s-au făcut simțite având o influență reciprocă, însă nu toate sunt reprezentate în aceeași măsură și sub aceeași formă.

Cel mai vechi dintre aceste tipuri este cel traco-dacic, fenomen atestat de o serie de date iconografice, paleoetnografice etc. Incontestabil este faptul, că varianta primordială a pomului vieții pe teritoriul țării noastre a fost „brăduțul”. În arhitectura populară bradul, ca element de decor, apare de cele mai multe ori scrijelat pe capitelurile și consolele colonetelor sau pe frontoanele caseor, în imaginea sa prescurtată sub forma unui ram de brad, ori reprezentat ca arbore executat în tehnica reliefului și traforului (fig. 3 - 4).



Fig. 5. Bold de fronton, s. Chircăieștii Noi (Căușeni)

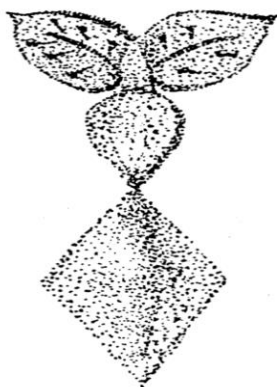


Fig. 6. Imaginea Pomului vieții pe un stâlp de poartă, s. Horodiște (Rezina).

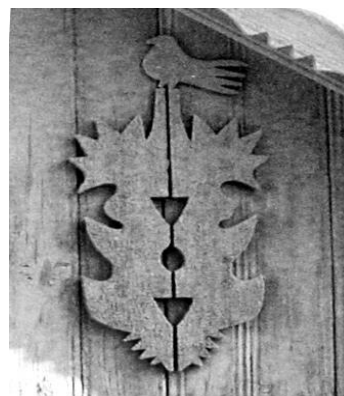


Fig. 7. Imaginea Pomului vieții pe fronton, or. Comrat

Bradul, sub formă de arbore, este emblema conceptului mitologic care include în conținutul său întregul cosmos și este numit arborele cosmic. Pe lângă acesta mai există și arborele ceresc, care idează o forță terestră ce susține bolta cerească să nu se prăbușească. Cu alte cuvinte, arborele ceresc presupune o formă reductivă a celui cosmic. Astfel apare conceptul mitologic al arborelui vieții, care exprimă una din principalele trăsături ale arborilor *cosmic* și *ceresc*.

Uneori imaginea brăduțului apare în ipostaze morfologice rezolvate destul de neobișnuit. Astfel, putem urmări câte o pereche de brăduți repartizați vertical, într-o formă răsturnată după principiul oglinzirii. Forma răsturnată a pomului după principiul oglinzirii era folosită în cultura universală din cele mai vechi timpuri. La sfârșitul epocii bronzului și începutul celei de fier, cosmosul a fost imaginat de oameni ca un arbore imens, rădăcinile căruia erau înfipte când în pământ, când în cer. Imaginea arborelui cosmic răsturnat cu rădăcinile în cer și coroana în pământ figurează simbolul unui influx cosmic pe pământ, iar arborele cosmic cu rădăcinile în pământ și coroane în cer figurează emergența capacității vitale a vegetației, în cosmos, ca simbol al vieții terestre.

În cazul imaginii brăduțului răsturnat după principiul oglinzirii, este revelat rolul cosmocrat al arborelui cosmic emanând energie cosmică, ce redă simbolul succesiunii timpului cosmic și al mișcării ascendente a creației terestre în cosmos, amintind imaginea pozitiv-negativă. Aceste exemple reprezintă imaginile celui mai vechi tip al pomului vieții – tipul traco-dacic, motiv autohton care mai târziu a fost puternic influențat de tipul mediteranean.

Imaginea Pomului vieții în cultura autohtonă apare și sub imaginea *viței de vie, floare, frunză* sau alte compoziții dezvoltate. Însă foarte interesantă apare imaginea Pomului vieții sub denumirea de „rădăcina vieții” sau ”sfeclă”. Această imagine își face apariția în decorul arhitecturii populare destul de târziu (adoca jumătate a secolului trecut). Ca simbol al germinalității naturii, este frecvent întâlnită în covoarele basarabene în diverse variante, de unde imaginea probabil a și fost calchiată și adaptată formei în dependență de metoda și tehnica de execuție în material.

Imaginea a fost depistată pe ancadramentul frontonului din s. Ecaterinovca (Cimișlia) și pe stâlpii porților din s. Horodiște (Rezina) (fig. 6). Observăm o interpretare naturalistă a sfeclei, rădăcina căreia vine în asociere cu imagine rombului (simbol al pământului). Înrudirea motivului dat cu tiparul iranian pare a fi incontestabilă, însă redarea naturalistă a sfeclei ne sugerează ideea că aceasta este una dintre cele mai târzii variante ale rădăcinii vieții. Simbolul forțelor germinale ale naturii în cazul dat, este accentuat prin legătura motivului cu romb, fapt ce atribuie rădăcinii o funcție duală.

Cel mai des imaginea *rădăcinii vieții* apare în forme stilizate sau compoziții dezvoltate. Astfel, putem exemplifica imaginea sfeclei pe pimpanul frontonului din or. Comrat (fig.7) și pe boldul frontonului din s. Chircăieștii Noi (Căușeni) (fig. 5). Ultima reprezintă câte o runză dispuse lateral, două avântate în sus și rădăcina bifurcată lateral cu imaginea *izvorului vieții* în mijloc.

Cu o frecvență mare în decorul arhitecturii populare, își face apariția motivul numit „floare”, care tot tine de forțele germinale ale vieții. Acesta apare pe terminațiile stâlpilor de poartă, pe stâlpișorii intermediari ai parapetului, prispei sau pe căciula hogoagurilor.



Fig. 8. Terminație al stâlpului de Poartă, s. Mașcăuți (Criuleni).



Fig. 9. "Floare în piatră", imagine de pe parapet.



Fig. 10. Hogeag al unei case din s. Ustea (Dubăsari).

BIBLIOGRAFIE

1. GHINOIU, I. *Vârstele timpului*. Chișinău, 1994.
2. MALCOCI, V. *Decorul arhitectural în piatră din arta populară moldovenească (sfârșitul sec. al XIX-lea – sec. XX)*. Ch.: Știința, 2000. 96 p. ISBN 9975-67-160-8.
3. MALCOCI, V. *Decorul în lemn din arhitectura populară moldovenească*. Ch.: Cartea Moldovei, 2006. 220 p. ISBN 978-9975-60-044-6.